له هۆیهاوه بۆ تیزاب .. له تیزابهوه بۆ سهربڕین

زیرهك عهبدوللا

لهنێو بواری فیکر و فهلسهفهکاریدا بهردهوام جهخت لهسهر ئهوه کراوهتهوه بچوك گهوره پێکدههێنێت یا دروست دهکات, خانه یا گهردیله یا مۆناد ئهندامه بهش, ئهندامه بهشیش کۆئهندام, ئهویش پێکهاتهی گهردوونی"به ههردوو جۆرهکهی", له مانیشهوه گهردوون پێکدێت, بهم شێوهیه بهردهوام بچوك یهکهی بونیادنهر و دروستکاری پێکهاتهی له خۆی گهورهتره, بهپێچهوانهشهوه گهوره گردبووهوه و بهرههمهاتووی یهکهی بچوکه.

ئایدیای ئهم هاوکێشهیه "بچوك ....گهوره " تهنها لهنێو بواری فیکر و فهلسهفهکاری, و بۆ مهبهستی ناسینی بوون "سروشتی بووه گهردوونیهکان" نهماوهتهوه, بهڵکو خۆی خزاندۆته نێو بواره مرۆڤایهتییهکان "کۆمهڵایهتی – سیاسی – ئاینی – ئهخلاقی – کلتوری ...هتد", له ڕێگایهوه کۆمهڵێك دیارده و ڕووداو و پرۆسهی ههمه چهشن, به ههردوو ڕووخساری جوان و دزێو, به ههردوو دیوی سوودبهخش و زیانبهخش بهرههمهێناوه, مهبهست ئهوهیه لهنێو بواره مرۆڤایهتییهکاندا دیاردهی بچوك ئهوی گهوره دروست دهکات و بهپێچهوانهوه ئهوی گهوره له بچوك دروست بووه, بهڵام چۆن ئهمه بسهلمێنین؟.

پێش هەر لێدوانێك بۆ سهلماندنی مهبهستی ئهم وتاره پێوسته بپرسین دیارده خۆی چییه؟ فاکتهرهکانی چین؟ له بوونیدا پێویسته چی ههبێت؟.

دیاردهی کۆمهڵایهتی دهکرێت وا پێناس بکرێت که کردهیهك یا ڕووداوێکی ناو واقیعی ژیانی کۆمهڵایهتی کۆمهڵگایه, بوونێکی سهربهخۆی ههیه, دهتوانرێت ببینرێت و ههستی پێبکرێت.

سۆسیۆلۆژیستی فهرنسی بهناوبانگ "دۆرکهایم" پێناسی دیارده دهکات بهوهی یهکێکه له جۆرهکانی ڕهفتار, بوونێکی سهربهخۆ و تایبهتی ههیه و ئهندامانی کۆمهڵگا بهشداری تیا دهکهن.

لهلای دۆرکهایمدا دیاردهی کۆمهڵایهتی سیما و تایبهتمهندی دیاریکراوی ههیه, لهوانه "بابهتی, مرۆیی, جهبری, خۆبهخۆ, دووباره". بهپێی ڕاڤهی دۆرکهایم مهبهست له "بابهتی" ئهوهیه دیارده بوونێکی تایبهتی ههیه و له دهرهوهی ههستی تاکدایه, واتا تاك دروستی نهکردووه وهکو دیاردهکانی ئاین و زمان و ئابووری ....هتد. ههروهها مهبهست له" مرۆیی" ئهوهیه لهنێو کۆمهڵگای مرۆییدا سهریههڵدا بێت و ڕێسای بیرکردنهوه و کردهوهی مرۆیی له خۆگرتبێت, مهبهست له"جهبری" ئهوهیه مادام دیارده له دهرهوهی ههستی تاکدایه کهواته بهسهریدا دهسهپێنرێت, مرۆڤیش بهرجهستهی دهکات لهوانه ئهتیك و ئاین و جۆری جلوبهرگ...هتد. مهبهستیش له "خۆبهخۆ" ئهوهیه تاك براکسیسی ڕهفتارهکه بکات بهبێ دوو دڵی, ئهمهش لهبهرئهوهی دهستکردی کۆمهڵگایه, له بیروباوهڕ و ئهخلاقی کۆمهڵگا سهرچاوهی گرتووه. دواجار مهبهستیش له "دووباره" ئهوهیه له ماوهی زهمهنی جیاجیا دووباره دهبێتهوه.

دۆرکهایمی زانا دیاردهی کۆمهڵایهتی دابهشی سهر دوو جۆر کردووه, ئهوانیش " گشتی و تایبهتی", مهبهستی له جۆری یهکهم ئهوهیه دیارده خۆی دهسهپێنێته سهر گشت ئهندامانی کۆمهڵگا و پهیڕهوی لێدهکهن, لێرهدا مهبهستی زانا ئهوهیه خهڵك بهگوێرهی ڕێسا و بارودۆخی گشتی دهڕوات بهڕێوه, ههموویان بهشداری له بهرجهستهکردنی ئهو جۆره دیاردهیه دهکهن, وهکو ئاین و خوداپهرستی, دوورکهوتنهوه له تابۆ و قهدهغهکراوهکان, کردنی ڕهفتار بهگوێرهی بهها و نۆرم و ئاداب و مۆڕاڵی گشتی کۆمهڵگا, ئهم جۆره دیاردهیه ماوهیهکی زهمهنی زۆر و به نهگۆڕیش ئامادهیی دهبێت لهنێو کۆمهڵگادا, بهڵام جۆری دووهم له ههندێك یا بهشێکی کۆمهڵگا ڕوودهدات, ههموو ئهندامانی کۆمهڵگا ناگرێتهوه, له ماوهیهکی دیاریکراو و به ئامادهیی بارودۆخێکی تایبهتیش ڕوودهدات, وێنهی جێگیر نییه و له گۆڕاندایه, ئهم جۆره دیاردانه زیاتر ئهو بزووتنهوه و گروپ و باند و هێز کۆمهڵایهتی و سیاسیانه دهیهێننه ئاراوه, کهوا له واقیعی ژیانی کۆمهڵایهتی کۆمهڵگادا ئامادهییان ههیه.

بهپێی دابهشکردنی دۆرکهایم ئێمه لهم وتارهدا جهخت لهسهر جۆری یهکهمی دیارده ناکهین, بهڵکو چیدی جهخت له جۆری دووهم دهکهین, ئهوهی پهیوهسته به بزووتنهوه و گروپ و هێزی کۆمهڵایهتی و سیاسی ناو کۆمهڵگا.

دهشێت پێناسهی دیاردهی کۆمهڵایهتی و سیاسی بکرێت بهوهی کردهیهك یا پرۆسهیهکی چهند جهمسهری مهبهستداری پلان بۆ داڕێژراوی بهرههمێهێنه, مهبهست لێیهوه ئامادهکردن و هێنانه ئارای بارودۆخێکه, بۆ ئهوهی تیایدا خواسته دیار و نادیارهکانی

بزووتنەوە یا گروپ و هێزە کۆمەڵایەتی و سیاسییە پەیوەستدارەکە, بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ لەنێو دنیای واقیعدا بەرجەستە بکرێت.

مەبەست لە دیاردەی کۆمەڵایەتی سیاسی, بوونی ئەو دیاردە کۆمەڵایەتیانەی ناو کۆمەڵگایە کە خواستێك و ئیرادەیەکی سیاسییانەی لە پشتە, واتا گروپ و باند و بزووتنەوە و هێزی سیاسی لە پشتیەوە وەستاون و هەوڵی بەدیاردەکردنی دەدەن.

دیاردەی کۆمەڵایەتی سیاسی ئامانج و مەبەستی جیاجیا هەیە, ئەمەش بە تەواوی پەیوەستە بەو گروپ و بزووتنەوەی دەیهێنێتە سەرزەمینی ژیانکردنی کۆمەڵگا, ئەمەش لە دوو ئاستدایە, یەکێکیان ڕاستەوخۆیە لە ئێستادایە, واتا لە ئێستادا دەخوازرێت بەرجەستە بکرێت, هەندێکیش ناڕاستەوخۆیە و بۆ داهاتووە, واتا دوورمەودایە و دەخوازرێت لە ئێستادا بارودۆخی بۆ لەبار بکرێت, تاوەکو لە داهاتوودا خواستەکانی تیا بەرجەستە بکرێت.

دیاردەی کۆمەڵایەتی و سیاسی وابەستەی کۆمەڵێك فاکتەرە, لەوانە بوونی شوێنکاتێکی دیاریکراو, هەر دیاردەیەك لە سەرزەمینێکی ژیانکردنی تایبەت و لە زەمەنێکی دیاریکراو بۆ بەرجەستەکردنی مەبەستەکانی خۆی دەهێنرێتە ئاراوە.

دیاردە پێویستی بەبوونی دەرهێنەرێك یا ڕێبەرێکی ڕۆحی دەبێت, تاوەکو بەرێوەی ببات و لە پێناوی تێبکۆشێت, واتا پێویستی بە عەقڵی ڕێکخەر دەبێت, با ئەوە لە بیر نەکەین هەر دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی سیاسی کە وابەستەی بزووتنەوەیەك و گروپێکی کۆمەڵایەتی و سیاسییە, ئەوا بە پلەی سەرەکی ڕێبەر یا سەرکردەی گروپەکە ئیرادە و خواستی لە ئامادەبوونی هەیە.

دیاردە پێویستی بەبوونی "یەکێك- دەستەیەك- کۆمەڵێك- هەندێکجار تەواوی کۆمەڵگا" هەیە بۆ ئەوەی وەکو کاراکتەرێك ڕۆڵە سەرەکیەکانی دیاردەکە بگێڕێت و ڕووداوەکە پراکتیزە بکات و بیگەیەنێتە خاڵی کۆتایی.

دیاردە پێویستی بەبوونی بابەتێك "کۆمەڵایەتی, سیاسی, ئاینی, ئەخلاقی ...هتد" دەبێت بۆ ئەوەی دیاردایەتی خۆی لەسەر نمایش بکات.

کەواتە بۆ بوونی هەر دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی سیاسی لەنێو گۆڕەپانی ژیاندا پێویست بەبوونی زیاد لە فاکتەرێك دەبێت لەوانە" کات- شوێن- بابەت- بەڕێوەبەر (دەرهێنەر)- تاك یا دەستە و گروپ (ئەکتەر)", تاوەکو لە ئەنجامی کارتێککردنیان دیاردەکە بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ وەکو بەرهەمێکی خوازراوی هەنووکەیی, یا بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ بۆ خۆشکردنی ڕێگا لەبەردەم بەرهەمێکی خوازراوی دوورمەودا بێتە ئاراوە.

لەبەرئەوەی هاوکێشەی هەر دیاردەیەك زیاد لە توخمێك تیایدا بەشدارە و زیاد لە فاکتەرێکی لە خۆگرتووە, کەواتە زیاد لە ڕوویەکی هەیە, ئەمەش ڕێخۆشکارە بۆ ئەوەی بە زیاد لە ڕەهەندێك بخوێندرێتەوە و ڕاڤە بکرێت, بەڵام خوێندنەوە و ڕاڤەکردنی هەر دیاردەیەك پێویستی بەبوونی چاوێکی دووربینە, تاوەکو لە ڕێگایەوە هۆکار و فاکتەرە بەرچاو و شاراوەکانی ببینرێت و ئەنالیزە بکرێت, ئەمەش بۆ ئەوەی بزانرێت چۆن سەرهەڵدەدات؟ سروشتی ئیشکردنی چۆنە؟ لە کوێوە دەست پێدەکات؟ بەرەو چ ئاقارێك ئاراستە دەکرێت؟ لە کوێدا کۆتایی دێت؟ مەبەستە ڕوون و پەنهانەکانی چین؟ سیفات و تایبەتمەندێتی و جیهانبینی بەشداربووەکان "ڕێبەرە ڕۆحیەکە – کەسی پراکتیزەکار – کەسی پراکتیزە لەسەرکراو" چین؟.

ئێمە لێرەدا ناخوازین بە درێژی قسە لەسەر دیاردە و جۆرەکان و سروشتی ئیشکردنی بکەین, بەڵکو ئەوەی دەخوازین سەلماندنی تێزێکە کە مەبەستی وتارەکەمانە, ئەویش" دیاردەی بچووك دیاردەی گەورە دروست دەکات".

* * * * *

بۆ سەلماندنی ئەم تێزە دەبێت قسە لە دیاردەیەك بکەین کە یەکێکی گەورەتری هێنابێتەبوون, لەگەڵیشیدا قسە لە دیاردەیەك بکەین کە لە یەکێکی بچوکتر هاتبێتەبوون, بۆ ئەمەش هەر سێ دیاردەی "هۆیها- تێزاب- سەربڕین" باشترین نموونەن لە بەردەستدا, ئەم سێ دیاردەیەش کە هێناومانەتەوە بەپێی دابەشکردنی دۆرکهایم لە جۆری دووەمی دیاردەکاندایە, واتا بزووتنەوە و گروپ و هێزی کۆمەڵایەتی و سیاسی لەناو کۆمەڵگا دروستیان کردووە, ماوەی زەمەنی دیاریکراوی هەیە.

هۆیها دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی و سیاسییە, لە واقیعی کۆمەڵگا دواکەوتووەکاندا سەرهەڵدەدات, تیایدا سەدای دەنگی یەکێك یا دەستە و گروپێکی کۆمەڵایەتی و سیاسی بەرز دەبێتەوە بەڕووی کەسێك یا دیاردەیەکیتر کە لە واقیعدا بوونی دەبێت.

لەنێو کۆمەڵگا دواکەوتووەکاندا هۆیها ئەو کاتە دێتەبوون کە دیاردەیەك لە ئارادا بێت ئاماژەیەکی بۆ نوێبوونەوە و تازەگەری تیا بێت, یا لادانێکی لە سیستەمی ژیانکردنی باوی کۆمەڵگا لە خۆگرتبێت, بەمەش هۆیها ئامرازێکە بە دەستی کەس یا گروپ و هێزی کۆمەڵایەتی و سیاسی کۆنزەرڤاتیڤ, بۆ مەبەستی ڕێگریکردن لەبەردەم نوێبوونەوە و تازەگەری بەکاردەهێنرێت.

هۆیها کردەیەکی سنوور ئامێزە، کردەیەکی ڕێگرکارە، گوزارشت لە نەهێشتنی ڕوودانی گۆڕانکاری و بەرەوپێشچوونی ژیان دەکات، دەخوازێت جەستە هەنووکەییەکان هاوشێوەی ئەوانی پێش خۆیان، بە هەمان ستایل و لەنێو هەمان ژیاندا بژین، بەمەش هۆیها دەخوازێت ژیان چەقبەست بکات، زەمەن بوەستێنێت، ئەگەرەکانی نوێبوونەوە و گۆڕان لەناو ببات و نەهێڵێت سەر دەربهێنن.

وتمان هۆیها لەنێو کۆمەڵگا دواکەوتووەکاندا ئامادەیی دەبێت، بەڵام ئایا هۆیها لە بەرامبەر کێ ئامادە دەبێت یا بەڕووی کێدا بەرز دەکرێتەوە؟ لەنێو ئەو جۆرە کۆمەڵگایانەدا هۆیها لە بەرامبەر زۆر دیاردەدا دەکرێت، بەڵام زیاتر لە بەرامبەر ڕەگەزی مێ " ئافرەت و کچ" دەکرێت، کاتێك ئافرەتێك بۆدی خۆی بەشێوەیەك نمایش دەکات، کاتێك کچێك ڕووخساری خۆی بە فۆرمێك پێشاندەدات، جیاواز لە فۆرمی باو، جیاواز لە چاوەڕوانیەکانی کەس یا گروپی هۆیهاکار، ئەوا یەکسەر ڕووبەڕووی هۆیها دەبێتەوە، کاتێك کچێك مەبەستێتی گوزارشت لە شتی جوان بکات، بڵێت ژیان جوانە، مرۆڤ جوانە، تاکگەرایی جوانە، ئازادی جوانە، ئەوا یەکسەر هۆیهای ئامادە دەبێت.

بەکورتی لەو جۆرە کۆمەڵگایانە لە کوێدا ئاماژەیەك بۆ جوانژیان، تاکگەرایی، ئازادی، گرنگیدان بە جەستە، شەفافیەت، خۆشەویستی، ئامادەبێت، ئەوا لەوێدا هۆیها ئامادەیە و دەنگی دەزرینگێتەوە.

وەکو ئاماژەمان بۆ کرد دیاردە لە بوونیدا پێویستی بە یەکێك یا گروپێکە تاوەکو لەنێو کۆمەڵگادا بە ئەگەری ئامادەکرنیدا ببات، بەڵام ئەمانەش هەڵگری خەسڵەت و تایبەتمەندی و جیهانبینی خۆیانن، لێرەوە ئایا ئەو خەسڵەت و تایبەتمەندی و جیهانبینیەی کەس و دەستەی هۆیهاکار لەنێو خۆیاندا هەڵیانگرتوون چین؟

بە بۆچوونی من ئەوەی لەنێو ئەو دیاردەیەدا بەشدارە، ئەوەی هاوار دەکات و دەفیقێنێت، دەبێت کەسێکی گوێڕایەڵ بێت، ئامادە بێت بۆ وەرگرتنی هەموو ئەو ئەخلاق و خەسڵەتانەی ڕێبەری گروپ دەیخوازێت، ئامادە بێت بۆ خۆبارگاویکردن بەو جیهانبینیەی ڕێبەر هەیەتی، هەروەها ئامادە بێت بۆ جێبەجێکردنی هەموو ئەو بڕیارانەی لە سەنتەرەوە ئاراستەی دەکرێت بەبێ هەڵوەستەکردن و گومانکردن، جگە لەمە دەبێت بڕوای بە جێبەجێکردنی دیاردەکە و دەرەنجامەکانیشی هەبێت. کەواتە یەکێك لە خەسڵەت و تایبەتمەندیەکانی کەس یا گروپی هۆیهاکار ئەوەیە گوێڕایەڵ بێت و فەرمایشتەکان جێبەجێ بکات.

خەسڵەتێکیتر ئەوەیە دەبێت کەسی هۆیهاکار گوێ بە حەز و ئارەزووی ئەو کەسە نەدات کە هۆیهای لێدەکات، گوێ بەوەش نەدات ئەنجامدانی کردەکە چەندە تێکشکێنەرە و کاریگەری خەتەرناك لەسەر دەروونی بەرامبەر جێدەهێڵێ، واتا کەسێك بێت بەرامبەر لەبەرچاو نەگرێت و ئیعتباری بۆ دانەنێت.

خەسڵەتێکیتر ئەوەیە کەس و گروپی هۆیهاکار لە کاتی پەروەردەکردنیدا بە ئامێر دەکرێت، بێچاو دەکرێت، بەمەش جەستەی لە مرۆڤبوون خاڵیدەکرێتەوە، ئەو تەنها وەکو ئامێرێکی ئەلیکترۆنی کار دەکات، هەر کاتێك شتێکی جوان یا دیاردەیەکی تازە ببینێت، ئەوا یەکسەر دەست بە هۆیها و هات و هاوار و فیقە و توانج و تەشەر لێدان....هتد دەکات، بەمەش دیاردەکار ڕاستەوخۆ دەڵێت من ناتوانم سەیری شتی جوان بکەم و دونیا بە جوانی ببینم و دیاردەی تازەشم پێ هەزم ناکرێت. ئاخر ئەمەش لە بەدبەختی کچ و شتە جوانەکەیە کاتێك دەخوازێت بڵێت "......."، کەچی دەکەوێتە بەر نیگاکانی کەسێکی نابیناو بێچاوی هۆیهاکار کە تەنها پەنچەرەیەکی بچوکیش بۆ بینینی دونیا و دیاردە جوانەکانی نێوی شك نابات.

لێرەوە جێی خۆیەتی لە گوناهی ئەو چاوە بپرسین کە شتی جوان بە دزێو، ڕێك بە ناڕێك، تەنك بە گرێیاوی، ڕوون بە تەڵخ دەبینێت، و تەحویلی ناوەوەی خۆی دەکات، لە بەرامبەریشدا کاردانەوە یا مامەڵەیەکی ناتەندروست دەکات.

واتێدەگەم گوناهی کەس یا گروپی هۆیهاکار لەوێوە دەستپێدەکات کاتێك لە پەروەردەکردندا چاوە سروشتیەکەیان لێسەندۆتەوە، و لە بڕیدا چاوێکی دەستکردی کورتبین و سنور بۆ کێشراویان پێبەخشیوە، کە بەهۆیەوە دونیا بە هەمەڕەنگی و جوانی و تەبابون و دەست لەملانێی گشت مرۆڤەکان نابینێت، گوناهی ئەم چاوە لەوێوە درێژەی دەبێت کاتێك بە کردە قیژەونەکەی "هۆیها" هەستی بەرامبەر بریندار دەکات و لە ناخەوە دەیشڵەژێنێت.

هەندێکجار کەسی هۆیهاکار مۆڕاڵ دەکاتە پێوەرێك و هۆکارێك بۆ ئەوەی لێیەوە ڕەوایەتی بداتە کارە دزێوەکەی، ئەو پێیوایە جەستەی جوانهەڵگری شیکپۆش "کچ" بێمۆڕاڵە، بە خۆجوانکردنی بێمۆڕاڵی کردووە، بۆیە دەبێت سنووری بۆ دابنرێت، لە کاردانەوەی کردەکەیدا هۆیهای لێبکرێت، تاوەکو جارێکیتر دووبارەی نەکاتەوە.

ئا لێرەوە جارێکیتر گوناهی خۆی و ڕێبەرە ڕۆحیەکەی بە دیار دەکەوێت، چونکە پێوەرێکی کۆنی تۆز لێنیشتویان بۆ پێوانی مۆڕاڵی مرۆیی هەڵگرتوە، بەهۆیەوە لەنێو واقیعی ئێستادا بڕیار دەدەن و مامەڵە و ڕەفتار دەکەن، ئەم گروپە نائاگادارە لەوەی

مۆڕاڵ و پێوەرەکانی لەگەڵ گۆڕان و بەسەرچوونی زەمەن و جیهانبینی مرۆڤ دەگۆڕێت, ئیدی کەس بە بڕیاری ئەو پێوەرە کۆنە تۆز لێنیشتووە ڕازی نابێت کە لەگەڵ جیهانبینی نوێی مرۆڤەکان یەکناگرێتەوە.
کاتێك کەس یا گروپی هۆیهاکار سور بێت لەسەر ئەوەی ئێستا و دیاردەکان و مۆڕاڵی ئێستا, بە پێوەری کۆن بپێوێت, کەواتە دەخوازێت ئێستا بۆ ئەو سەردەمە بگێڕێتەوە کە بڕیاری ئەم پێوەرە تیایدا باڵا دەست بووە, ئەمەش بە سروشتی خۆی لە هەژارییەکی فکری و مەعریفی زیاتر هیچی لێناکەوێتەوە و هیچیش نمایش ناکات, چونکە ئەو سەردەمە ئیدی سەردەمێکی لە دەستچوو و تێپەڕە, گەڕانەوەشی بۆ ئێستا خەونێکی خۆشە, بەڵام خەونێکی کۆمیدیە, چونکە چۆن ناکرێت ڕێگا لەبەردەم هاتنی بەیانی بگیرێت, ئاواش ناکرێت ڕێگا لەبەردەم ڕۆیشتنی دوێنێی بگیرێت, چۆن بەیانیەکی دوور نایەتە نێو ئێستا, ئاواش دوێنێیەکی دوور ناگەڕێنرێتەوە. بۆیە وا باشە دەستە بەئاگا بێتەوە لەوەی دەیکات کردەیەکی سەدەرسەد ناعەقڵانیە و مومکین نییە بەهۆیەوە خواستەکانی بەرجەستە بکات. کەواتە خەسڵەتێکیتری کەس و گروپی هۆیهاکار ئەوەیە گرۆپێکی کۆنزەرڤاتیڤە بەپێی پێوەرێ کۆن مامەڵە و ڕەفتاری کۆمەڵایەتی و سیاسیانەی خۆی دەکات. خەسڵەتێکیتری دەستەی هۆیهاکار ئەوەیە زۆر بە ڕێکخراوی ئیشی خۆی دەکات, کەس یا گروپی هۆیهاکار لە بازاڕ و شوێنە جیاجیاکانی شاردا پۆلیس ئاسا دەگەڕێن بە دوای قوربانی, چاوەکانیان جەختکردن دەبێت لە دۆزینەوەی قوربانی, لە هەر کوێیەکدا بیدۆزنەوە, ئەوا لەوێدا دەست بە هات و هاوار و هۆیها دەکەن, بەڵام لەمەدا شانسێکی گەورەیان هەیە بۆ مەیسەربوونی خواستەکەیان, بارودۆخێکی گونجاو لە ئارادایە بۆیان, ئەویش بەدەنگ نەهاتنی دەسەڵات لەلایەك, لەلایەکیتریش نەبوونی مەعریفە و هۆشیاری کۆمەڵایەتی تاکەکانیتری کۆمەڵگایە, ئەوانەی لە دەرەوەی ئەو گروپەدان و لە هەمانکاتیشدا لە شوێنی دیاردەکە نزیکن, ئەو خەڵکانەی لەم شوێنە نزیکن هاوشێوەی کەس و گروپی هۆیهاکار دەست بە هات و هاوار و هۆیها دەکەن, بەمەش کەس و دەستەی ڕێکخراوی هۆیهاکار دەشاردرێنەوە و دەپارێزرێن لەناو ئاپۆڕەی خەڵك. ئەم دیاردەیە لە ئێستا ئیشی خۆی دەکات, بەڵام لەگەڵێدا عەقڵێکی دەستەجەمعی دروست دەبێت, کۆ ڕەفتاری دروست دەبێت, ئەمەش مەترسی گەورەتری دەبێت بۆ داهاتوو, چونکە ئیدی ڕەنگە ببێتە تەقلید لەلایەن ئەو خەڵکانەی لە دەرەوەی ئەو گروپەدان و لە هەمانکاتیشدا هۆیهایان کردووە, بەوەی ئیدی هەر کچێك یا ئافرەتێکی لەم شێوەیە ببینن ئەم دیاردەیە زیندوو بکەنەوە و دەست بە هۆیها بکەن.
ئەم دیاردەیە دەرکەوتە گەلێکی نێگەتیڤی لێدەکەوێتەوە, چ لەسەر ئاستی کەس و گروپی هۆیهاکار, چ لەسەر ئاستی کەسی هۆیهالێکراو, چ لەسەر ئاستی کۆمەڵگا بەگشتی, لەسەر ئاستی کەس و گروپی هۆیهاکار ئەو دیاردەیە دەبێتە هۆی ئامادەبوونی کەسێك و گروپێکی سنوردانەری دژکار لەناو هەناوی کۆمەڵگا, کە دژایەتی کەسێك " کچ , ئافرەت" دەکات کاتێك دەخوازێت گوزارشت لە تاکگەرایی و ئازادبوون و خۆشگوزەرانی خۆی بکات, کاتێك ڕووخسار و جەستەی خۆی بەشێوەیەك نمایش دەکات, بۆیە ئامادەیی گروپی لەم جۆرە دەبێتە هۆی ئەوەی لەناو کۆمەڵگادا گروپێکی کۆمەڵایەتی و سیاسی هەبێت دەستکاری ژیانی تایبەتی تاکەکەسەکان بکات, سنوری تایبەتی تاکەکان ببڕێت, پاڵەپەستۆیان بخاتە سەر بۆ ئەوەی بەشێوەیەك بژین, بەشێوەیەك دونیابینین و ڕەفتاری تیا بکەن, بەشێوەیەك جل بپۆشن و خۆیان دەرخەن کە ئەوان گەرەکیانە, کە بەهاو نۆرم و مۆڕاڵی ئەوان ڕێگای پێدەدات. ئەم گروپە ئیدی دەبێتە گروپێکی فشار بۆ سەر ژیانی کچ و ژنان, دەبێتە گروپێکی مەترسیدار بۆ سەر ژیانی کچ و ژنان, بۆ سەر تاکگەرایی و ئازادییان, بەمەش سیستەمی کۆمەڵایەتی کۆمەڵگا توشی شێواندن و نالەباری دێت, ژیانی ئاسایی ئەو کەسانە تووشی نالەباری دێت.
نێگەتیڤی ئەو دیاردەیە لەسەر ئاستی کەسی هۆیهالێکراو ئەوەیە تووشی بارۆدۆخێکی دەروونی نالەبار دەبێت, لەناوەوە تێکدەشکێت, دەترسێت, سیستەمی باوەڕبوون بە خۆی تووشی شڵەژان دێت, باوەڕی بە خۆی لەق دەبێت, ئەمەش کاریگەری نێگەتیڤی لەسەر کەسایەتی کچ یا ژنەکە دەبێت, جگە لەمە چیتر ئەو کۆمەڵگایە, ئەو گۆڕەپانی ژیانکردنە, بە کۆمەڵگایەك و گۆڕەپانێکی گونجاو نازانێت بۆ ئەوەی تیایدا گوزەران بکات, لێرەوە کەمترین هەڵ هەڵدەقۆزێتەوە بە ئەگەری دوورکەوتنەوە لەو کۆمەڵگایە, لەواقیعیشەوە دەرکەوت کەم نین ئەو ئافرەتانەی وڵاتیان جێهێشت, کەم نین ئەوانەی ئاواتەخوازن و لە هەمانکاتیشدا ئامادەباشیان تێدایە, ئەم وڵاتە جێبهێڵن, ئەمەش لەبەر نەبوونی ئازادی و تاکگەرایی و مافی مرۆڤ, لەبەر دەستکاریکردنی ژیانی تایبەتیان.
نێگەتیڤی دیاردە لەسەر ئاستی کۆی کۆمەڵگا ئەوەیە وەکو ئامرازێکی ڕێگرکار بەکاردەهێنرێت, هەر دیاردەیەك کە ئاماژەی نوێبوونەوە و تازەگەری لێ بەدیبکرێت, هەر گۆڕانکاریەك کە ئەگەری بەرەوپێشچوونی کۆمەڵگای لێ بەدیبکرێت, ئەوا ڕێگای

لێدەگرێت، کەواتە هۆیها هەوڵێکە بۆ ڕێگریکردن لەبەردەم بەرەوپێشچوون و کرانەوەی کۆمەڵگا، هەوڵێکە بۆ بەردەوامبوونی ژیانکردن لەنێو ستایلێکی کۆن.

باشە مادام ئەو دیاردەیە لەسەر ئاستی جیاجیا خاڵی نێگەتیڤی هەیە، ئەی بۆچی بەبوون و بەردەوام مانەوەی بێدەنگین؟ ئایا ئەرکی کێیە چیدی ئەو دیاردەیە لە ڕەگو ڕیشەوە نەهێڵێت و بنبڕی بکات؟ بۆچی دەسەڵاتی کوردی "دەسەڵاتی بەڕێوەبەری کۆمەڵگا" لە ئاستیدا بێدەنگی هەڵبژاردوە و قسە ناکات!؟ ئەی ڕۆژانە لەنێو کوچە و کۆڵان و جەرگەی بازاڕی شارەکاندا، خوشك و دایکمان بە بەرچاوی هەمووانەوە ئیهانە ناکرێت، تەماتە و پەلکەشوتی لێنادرێت، هۆیها و بە لەعنەت و تف باران ناکرێت!؟

بە بۆچوونی من تەنها وەڵامێك بۆ ئەم پرسیارە ئامادە بێت ئەوەیە دەسەڵاتی کوردی هەڵگری سیفاتی کۆنزەرڤاتیڤانەیە، لە جوانی و تیواریەتی ژیان دەترسێت، لەبەردەم کرانەوە و مۆدێرنبووندا هەست بە مەترسی دەکات، بۆیە خواستی سەرەکی ئەوە دەبێت ژیان بەسەر تاکدا قوفڵ بدات، کۆمەڵێك سنوری وابەستەی بۆ بکێشێت، ئیرادە و حەزەکانی بکوژێت، تاکگەرایی و ئازادی لە گۆڕنێت. ئەمە لەلایەك، لەلایەکیتردا لەبەرئەوەی هۆیهاکردن دەبێتە هۆی دانانی سنور لەبەردەم حەزەکانی تاك و تیواریەتی ژیان دەخنکێنێت، کەواتە هۆیهای بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ لەگەڵ ئیردەی دەسەڵات کۆك و تەبا دێتەوە، لێرەوە هۆیها دەبێتە ئەو ئامرازە کە خواستەکانی دەسەڵاتی پێ بەرجەستە دەکرێت، هەر بۆیە دەسەڵات بێدەنگی هەڵدەبژێرێت، دیاردەکە فەرامۆش دەکات و بەرەنگاری نابێتەوە. کەواتە لەم دیاردەیەدا بەشێوەیەك لەشێوەکان ئیرادە و خواستی دەسەڵاتی سیاسی و بەڕێوەبەری کۆمەڵگا لەگەڵ ئیرادە و خواستی کەس یا گروپی هۆیهاکار یەکدەگرێتەوە، هەر ئەمەش هۆکاری سەرەکی بێدەنگبوونیەتی لە بەرامبەریدا.

کەواتە دەتوانین بڵێین لە بوون و بەردەوام مانەوەی هۆیها دەسەڵاتی کوردی بەرپرسیاری سەرەکیە"جگە لە کەس و گروپی هۆیهاکار"، چونکە لە فەلسەفەی سیاسیەوە ئەوە دەزانین کە دەسەڵاتی سیاسی و ئیداری ناو کۆمەڵگا، لە سەریەتی گیان و ماف و ئازادی و بەرژەوەندی ئەندامانی کۆمەڵگا بپارێزێت، لە کاتی کەوتنەبەر مەترسی و دەست درێژیکردنە سەریان بەرگریان لێبکات، خۆ لە خۆڕایی نییە ئەندامانی کۆمەڵگا دەسەڵاتێك هەڵدەبژێرن و مافی ئیدارەکردن و سەرپەرشتیکردنی کۆمەڵگای پێدەدەن، مافی ئەوەی پێدەدەن لە بری ئەواندا قسە بکات، بەڵکو ئەوە لە بەرامبەر بەرگریکردن و پارێزگاریکردنی هاوڵاتیانە، لەڕاستیدا ئەوە جەوهەری ئایدیای پەیمانی کۆمەڵایەتیە "کە پەیوەندی نێوان هاوڵاتیان و دەسەڵاتی بەڕێوەبەری کۆمەڵگا سیستەماتێك دەکات"و بە ئاسانی لە هزر و فەلسەفەی فەیلەسوفانی وەك شیشرۆن و هۆبز و لۆك و ڕۆسۆ دەبینرێت.

لێرەوە مادام دەسەڵات نایەوێ ڕووبەڕووی ئەوانە بێتەوە کە دیاردەی ترسناکی لە چەشنی هۆیها لەنێو هەناوی کۆمەڵگادا دەچێنن، هێرش دەکەنە سەر کچ و ژنەکانی کۆمەڵگا، دەبنە هۆی تێکدانی سیستەمی کەسایەتی مرۆڤەکە، دواجار دەبنە هۆی تێکدانی شێوازی ژیانکردنی کۆمەڵگا، کەواتە دەبێت ئیدی لەو کەس و گروپە چاوەڕێی دیاردەی ترسناکتر بکەین، چونکە کاتێك دەبینێت لە بەرامبەر هۆیهادا دەسەڵات بێدەنگە و ئیجرائات ناکات، ئیدی لەوێوە ئاراستەی ئیشکردنی خۆی دەگۆڕێت، بەرەو پانتاییەکی فراوانتر ئاراستە دەگرێ کە دیاردەی گەورەتر و فرە ڕەهەندتر بگرێتەخۆ، بۆ وێنە تێزاب پێداکردن، کەواتە لە بێدەنگبوون و هەڵوێست وەرنەگرتنی دەسەڵات ئیدی فەزای تێزاب پێداکردن خۆش دەبێت و وەکو دیاردەیەکیش دێتە ئاراوە.

* * * * *

تێزاب پێداکردن دیاردەیەکی نوێیە لەنێو کۆمەڵگادا، بە نوێیەتی سەرهەڵدانی ئەو گروپ و باند و هێزە کۆمەڵایەتی و سیاسیانە، ئەم دیاردەیە هەمان کەس و گروپی هۆیهاکار، بە هەمان تایبەتمەندی و دونیابینی و ئەخلاقەوە، و بۆ هەمان مەبەستیش پراکتیزەی دەکات، بەڵام جیاوازی ئەم دیاردەیە لەگەڵ ئەوەی یەکەم ئەوەیە کەس و گروپی جێبەجێکار لەمەیاندا بەهێزترە، بەشێوازیتر و ئامرازیتر کار دەکات، هەر بۆیەش دەرەنجامەکەی هەمان دەرەنجامی هۆیها نییە، بەڵکو ئەمەیان مەترسیدارترە و بە سووتانی بەشێکی جەستەی مێ تەواو دەبێت.

تێزاب پێداکردن دیاردەیەکە بە قۆناغگەلێکی جیاجیا تێپەر دەبێت، سەرەتا بە ئامادەکردنی کەسی پراکتیزەکار دەست پێدەکات، ئەمەش پرۆسەی مێشك شوشتنەوە و پەروەردەکردن دەگرێتەخۆ، پرۆسەی بێچاوکردن و بە ئامێرکردنی کەسی پراکتیزەکار دەگرێتەخۆ، دواتر بە مەشقکردن و ڕاهێنان و هاتنە سەر شەقام تێپەڕ دەبێت، ئینجا بە گەڕان بە دوای قوربانی و سوتاندن و تاواندنەوەی بەشێکی جەستەی کۆتایی دێت.

ئەگەرچی تێزاب پێداکردن دیاردەیەکی نوێیە، بەڵام هەروا لە خۆڕا نەهاتووە، بەڵکو باکگراوەندێکی ئیش بۆکراوی لەپشتەوەیە، تێزاب پێداکردن لە هۆیهاوە هاتۆتەبوون، لە کوێدا هۆیها هەبێت و وەڵامدانەوە و بەرەنگاربوونەوەی نەبێت، لەوێدا تێزاب

پێداکردنیش دەبێت، لە کوێدا هۆیها هەبێت، لەوێدا تێزاب خۆی حەشارداوە و چاوەڕێی وەڵام دەکات لەلایەن دەسەڵات، ئەگەر وەڵام هەبێت، ئەوا تێزاب خۆی دەشارێتەوە و کپ دەبێت، بەپێچەوانەشەوە نەبوونی وەڵام دەبێتە هۆی خۆنمایشکردنی تێزاب.

کەس و دەستەی دیاردەکار سەرەتا قەبارەی بچوکە، هێزی کەمە، بۆیە تەنها بە هۆیهاکردندا ئیکتیفا دەکات، بەهۆی بێدەنگبوونی دەسەڵات، ژینگە و بارودۆخەکەی بۆ لەبارتر دەبێت، لەگەڵیشیدا ڕێکخستنەکانی کار دەکات و وردە وردە هێزی زیاد دەبێت، ئیدی هەنگاویتر دەهاوێژێت، دیاردەیتر دێنێتە سەر واقیع ئەویش تێزاب پێداکردنە، کەس و گروپ لەمکارەکەیدا گەرەکیەتی بڵێت تا ئێستا تەنها توانای هۆیهاکردنم هەیە، بۆیە تەنها ئەو دیاردەیە دێنمە سەر گۆڕەپانی ژیانکردن، بەڵام هەر کاتێك توانا و هێزم لەوەی ئێستا زیاتر بێت ئیدی دیاردەیتر دێنمە ئاراوە.

کاتێك ئێمە لە هۆیها بێدەنگ بووین، کاتێك هۆیهاکار لێی نەپرسرێت و بەرهەڵستی نەکرێت، کاتێك هۆیها نەمان وەستێنێت و تووشی بەرپرسیارێتیمان نەکات، ئەوا دەبێت چاوەڕێی تێزاب پێداکردنیش بکەین، لێرەوەش کە هۆیهامان قبوڵ بێت، دەبێت تێزاب پێداکردنیشمان قبوڵ بێت. کە هۆیها کردەیەکی ئاسایی بێت، دەبێت تێزاب پێداکردنیش کردەیەکی ئاسایی بێت. کە ئیهانەی دایك و خوشکەکانمان پێهەزم بکرێت، دەبێت سوتانی بەشێکی جەستەشیان هەزم بکەین. کە برینداربوونیان لە ناوەوە نەبێتە هۆی بە دەنگەوەهاتنی ئێمە، برینداربوونیان لە دەرەوەش نابێتە هۆی بە دەنگەوەهاتنمان. کە هۆیهاکار لێی نەپرسرێت و بەرهەڵستی نەکرێت، تیزاب پێداکاریش لێی ناپرسرێت و بەرهەڵستی ناکرێت. کە هۆیهاکار لەوەی ئەنجامی دەگەیەنێت هەست بە سەرکەوتنێکی مەزن بکات، تێزاب پێداکاریش هەست بە سەرکەوتنێکیمەزن دەکات، چونکە لە ئەساسدا هەر دووانەیان هەمان کەسن یا سەر بە هەمان دەستە و گروپن، ئەوانەی بەهۆی بوونی قەیرانی سیاسی و ئیداری لەناو کۆمەڵگادا بوونێکی بەرهەست و مەترسیداریان هەیە.

کەس و گروپی تێزاب پێداکار بەمکارەیدا بە تەواوی دوژمنکاری خۆی ڕادەگەیەنێت لە بەرامبەر جۆرێك لە ژیانکردن و دونیابینی، لە بەرامبەر جۆرێك لە بەها و نۆرم و ئەخلاقی کۆمەڵایەتی کۆمەڵگا، ئەو ڕێگری خۆی دووپات دەکاتەوە لەبەردەم تاکگەرایی و ئازادی و خۆشگوزەرانی مرۆڤ، ڕێگری دووپات دەکاتەوە لەبەردەم پێشکەوتنی کۆمەڵگا، لەگەڵ ئەمەشدا گوتارێك ئاراستە دەکات، تیایدا دەڵێت تائێستا تەنها توانای سوتاندنی بەشێکی جەستەی ئەوانەم هەیە کە ڕەفتارەکانیان بە دڵی من نین، بۆیە بە تێزاب دەیانسوتێنم، بەڵام هەر کاتێك توانا و هێزم لەوەی ئێستا زیاتر بێت، ئیدی ڕەفتارێکیتریان لەگەڵ دەکەم.

ئەوەی جێگای سەرنجە لەگەڵ گەورەبوون و ترسناکبوونی دیاردەکان، لەگەڵ هاتنەبوونی دیاردەی تازەتر و ترسناکتری لە شێوازی تێزاب پێداکردن، ئەوا بێدەنگبوون و بێموبالاتبوون و هەڵوەستەنەکردنی دەسەڵات زیاتر دەبێت، بۆیە دەکرێت ئەمە بکرێتە پرسیارێکی هەڵوەستە ئامێز و بەڕوویدا بەرز بکرێتەوە.

بە بۆچوونی من ئەوەی تەنها یەك مانای لەم بێدەنگبوون و بێموبالاتبوونە بەرچاوەی دەسەڵات هەبێت، ئەوەیە وەکو هاوڵاتیەك سەیری ئەوانە ناکات کەوا دەکەونە بەر شاڵاوی ئەو دیاردانە، دەسەڵات خۆی بە خاوەنی ئەوانە نازانێت کە سەرەتا هۆیها و دواتریش تێزابی پێداکراوە، دیسان خۆی بە لێپرسراوی ئەوانەش نازانێت کە دیاردەکانیان بەرهەمهێناوە و جەستەی خەڵك دەسوتێنن.

لێرەوە لەوە دەچێت دەسەڵات دەسەڵاتداریێتی بۆ بەڕێوەبردنی کۆمەڵگا و پاراستنی ئاسایش و بەرژەوەندی گشتی مرۆڤەکانی نێوی نەکات، بەڵکو دەسەڵاتداریێتی بۆ تێرکردنی ئیرادە و حەزەکانی خۆی بکات، چونکە ڕۆژانە لێرە و لەوێ دیاردەی لەمجۆرە دووبارە دەبێتەوە، کەچی بە هیچ جۆرێك وەڵامدانەوە و ڕووبەڕبوونەوەیان نییە.

دەسەڵات لە سەرەتادا وا دەزانێت ئەو کەس و دەستە دیاردەهێنە تەنها بۆ دژایەتیکردنی تاکێتی تاك و لە گۆڕنانی حەز و خەونەکانی تاك دروستکراوە، بەڵام لەبەرئەوەی خواستی دەستە لە سەرەتادا لەگەڵ خواستی دەسەڵاتدا تەبا دێتەوە بۆیە قسە ناکات، بەڵام دەسەڵات هێشتا نەگەیشتۆتە ئەو ڕادەیەی بزانێت دەستە تەنها دژی تاك نییە، بەڵکو دژی خۆشیەتی، بەڵام هێشتا ڕۆژگار بواری بۆ نەڕەخساندووە ڕاستەوخۆ دژایەتی ئەو بکات، بۆیە بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ پەیڕەوی لەم دژایەتیکردنە دەکات، هەر کاتێکیش ڕۆژگار بواری بۆ ڕەخساند و فاکتەرەکان لە باربوون ئیدی دژایەتی دەکات، چونکە با ئەوەمان لە بیر نەچێت دروستبوونی ئەو گروپە کۆمەڵایەتی و سیاسیە لە بنەمادا بۆ گرتنە دەستی دەسەڵاتی بەڕێوەبردنی کۆمەڵگایە، ئەو گروپە وەکو هەر گروپێك و هێزێك و پارتێکی سیاسی لە دروستبوونیدا خواستی سەرەکی دەسەڵاتداریێتی و بەڕێوەبردنی کۆمەڵگایە.

کاتێك ژینگە لەبار دەبێت گروپ وردە وردە خۆی لە سنورە تابۆکراوەکانی دەسەڵات نزیك دەکاتەوە، ئیدی دەست بۆ دەستکەوت و بەرژەوەندییەکانی دەبات، ئینجا لەوێوە دەسەڵات بەئاگا دێتەوە کە گروپی دروستکراو تەنها دژکاری تاکخوازی و ئازادی تاك

ناکات, بەڵکو دژکاریی دەسەڵاتیش دەکات, ئەو کاتە دەسەڵات هەست بە مەترسی ئەم گروپە دەکات کە لە بەرژەوەندییەکانی ئەو نزیك دەبێتەوە و دەستی بۆ دەبات, بەمەش ئەوە ڕوون دەبێتەوە کە دەسەڵات لە دەرەوەی بەرژەوەندییەکانی خۆیدا کەس نابینێت و گوێ بە کۆمەڵگا نادات, لەلای دەسەڵاتدار مەترسی سەر کۆمەڵگا و تاك مەترسی نییە بۆ سەر ئەو, بەڵام مەترسی سەر بەرژەوەندییەکانی خۆی دەکاتە مەترسی سەر دەسەڵات و کۆمەڵگا و تاك بەیەکەوە, لێرەوە دەسەڵات لە ڕێگەی بەرژەوەندییەکانی خۆیەوە مامەڵە لەگەڵ تاك و کۆمەڵگا و دەستە دەکات.

لێرەدا ئیدی دەسەڵات ڕووبەڕووی کەس و گروپەکە دەبێتەوە, بەڵام کە ڕووبەڕووی دەبێتەوە و دژکاری دەکات لەبەرئەوە نییە هۆیهای کردووە یا تێزابی بە خەڵکدا کردووە, بەڵکو لەبەرئەوەیە گروپەکە دەستی بۆ بەرژەوەندییەکانی ئەو بردووە و لە دەرگا تابۆکراوەکانیداوە.

لە کاتێدا دەسەڵات دەبینێت دەستە هەر بە تەنها لە بەرژەوەندییەکانی ئەو نزیك نەبۆتەوە, بەڵکو دیاردەی جۆراوجۆر "هۆیها – تێزاب" یشی کردووە, ئەوا یەکسەر ئەوەی دووەم هەڵدەقۆزێتەوە بۆ مەبەستی ڕاکێشانی سۆزی تاك و ئەندامانی کۆمەڵگا, ئەمەش تاوەکو گروپەکە بکاتە دوژمنێکی هاوبەشی هەردوولا, دەیەوێت لە ڕووبەڕوبوونەوەیدا لەگەڵ دەستە و گروپەکە خەڵك بکات هاوسۆزی خۆی, واتا بەلای خۆیدا ڕایبکێشێت, ئەگەرچی بە دوژمنکردنی گروپەکە بۆ "کۆمەڵگا/ دەسەڵات" یارمەتیدەرە بۆ دەسەڵات, بەڵام لە هەمانکاتیشدا چانسێکی باشە بۆ کۆمەڵگا بەگشتی و ئافرەت بەتایبەتی, چونکە ئیدی گروپ بەهۆی ڕووبەڕووبونەوەی لەگەڵ دەسەڵات لە ئێستادا ناتوانێت بە ئاسانی دیاردەکانی بە ئەگەری پراکتیزەکردندا ببات و بەردەوامی پێبدات, ئەمەش نەك لەبەرئەوەی لە کۆمەڵگا دەترسێت, بەڵکو لەبەرئەوەی لە شەڕێکی گەورەتردایە "شەڕی دەسەڵات" وەك لەو شەڕەی لەگەڵ تاك لەڕێگای دیاردەکانییەوە دەیکات.

بێگومان لێرەدا دەسەڵات بۆ مەبەستی ڕووبەڕبوونەوە و بەرەنگاربوونەوەی گروپ هەنگاو دەهاوێژێت, بەڵام گروپەکە تازە خاوەن هێزە, ڕەگو ڕیشەی خۆی لە هەناوی کۆمەڵگا داکوتاوە و بنکەی خۆی فراوانکردووە, بۆشایی و بوارە بەهەند هەڵنەگر و فەرامۆشکراوەکانی دەسەڵاتی هەڵقۆزتۆتەوە, بۆیە ڕووبەڕبوونەوە لەگەڵیدا ئاسان نییە, بەرەنگاربوونەوە لەگەڵیدا تووشی بەریەککەوتن و شەڕ و کوشتن و سڕینەوەی یەکتری دەکات.

لەوێوە ئەو هەموو شەڕەی کە ڕوویاندا ڕوودەدەن و لەنێویشیاندا دیاردەی ترسناکتر و وروژێنەرتری "سەربڕین" دێتەبوون.

* * * * *

سەربڕین دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی نوێیە لەناو کۆمەڵگادا, هەمان کەس و گروپی هۆیهاکار, بە هەمان تایبەتمەندی و ئەخلاق و دونیابینینەوە پراکتیزەی دەکات, جیاوازی ئەم دیاردەیە لەگەڵ ئەوەی یەکەم و دووەم ئەوەیە کەس و گروپی جێبەجێکار لەمەیاندا زۆر بەهێزترە, ڕاستەوخۆ ڕووبەڕووی دەسەڵاتی سیاسی ناو کۆمەڵگا دەبێتەوە, لەگەڵیدا تووشی بەریەککەوتن و پێکدادان دەبێتەوە, هەر بۆیەش دەرەنجامەکەی لە هەر دوو دیاردەی پێشتر مەترسیدارتر دەبێت.

سەربڕین پرۆسەیەکی دوولایەنەی مەبەستدارە, لەلایەك دەستێك بە چەقۆوە ئامادەیە, لەلاکەیتردا ملی کەسێکی پەلبەستکراو, سەربڕین بە چەقۆگرتنە دەستی منێك دەستپێدەکات و بەبڕین و جیاکردنەوەی کەللەسەر لە هەیکەلی جەستەی بەرامبەر کۆتایی دێت, سەربڕین بە بێچاوی و ڕقێکی زۆری منێك دەستپێدەکات و بە کارەساتێکی تراژیدی جەرگبڕ کۆتایی دێت, سەربڕین نزیکبوونەوەی دەستی منێکە لە ملی بەرامبەر, چەقۆی منێکە لە جەستەی بەرامبەر, سەربڕین لێکردنەوەی سەری بەرامبەرە بە دەستی منێك, بڕینی جەستەی بەرامبەرە بە چەقۆی منێك, منێکی غەریزەچی, منێکی ڕقاوی, منێك هەرگیز تامی ئازادی و خۆشەویستی نەکردووە, منێك پەی بە جوانی مرۆڤی و خۆشییەکانی ژیان نەبردووە, منێك لەنێو هەیکەلیدا هەڵگری نەخۆشی دەروونی جۆراوجۆرە.

سەربڕین بە قۆناغگەلێکی جیاجیا تێپەر دەبێت, سەرەتا بە ئامادەکردنی کەسی پراکتیزەکار دەست پێدەکات, ئەمەش پرۆسەی مێشك شوشتنەوە و پەروەردەکردن, دواتر بە مەشقکردن و ڕاهێنان دەگرێتەخۆ, ئینجا پێویست بەبوونی شەڕ دەکات, لەویشدا پێویست بە دەست بەسەرکردنی کەسی بەرامبەر دەکات, دواتریش بە لێکردنەوەی کەللەسەر لە جەستەی بەرامبەر تەواو دەبێت.

ئەگەرچی سەربڕین دیاردەیەکی تازەیە, بەڵام هەروا لە خۆڕا نەهاتۆتەبوون, بەڵکو باکگراوەندێکی ئیش بۆکراوی لە پشتەوەیە, لە هۆیهاکردن و تێزاب پێداکردنەوە هاتۆتەبوون, لە کوێدا هۆیهاکردن و تێزاب پێداکردن هەبێت و وەڵامدانەوە و بەرەنگاربوونەوەی نەبێت, لەوێدا سەربڕین ئەگەری زۆری دەبێت.

لەبەرئەوەی کەس و دەستەی دیاردەکار سەرەتا قەبارەی بچوکە, هێزی کەمە, بۆیە تەنها بە هۆیهاکردندا ئیکتیفا دەکات, دواتر بەهۆی بەهێزبوونی گروپەکە لەلایەك, و بێدەنگبوونی دەسەلات و لەباربوونی بارودۆخ لەلایەکیتر, ئیدی دیاردەی تێزاب پێداکردن دروست دەکات, دیسان بەهۆی هەمان ڕەوش دیاردەی سەربڕین دێنێتە ئاراوە, کەس و گروپ لەمکارەکەیدا گەرەکیەتی بلێت تا ئێستا تەنها توانای هۆیهاکردن و تێزاب پێداکردنم هەبووە, بۆیە تەنها ئەو دیاردانەم هێناوەتە سەر گۆڕەپانی ژیانکردن, بەلام لە ئێستادا توانا و هێزم زیاترە, بۆیە ئیدی سەربڕین دێنمە ئاراوە.

سەربڕین کە پڕۆسەیەکی تەواو ناعەقلانیە بەهۆی هێزەوە بە ئەنجام دەگات, واتا لایەنی بەهێز لە ئێستای شەڕدا کارکردی سەربڕین لە خۆ دەگرێت, لایەنی بەرانمەریش کە بێهێزە بە ناچاری کارکردی سەربڕاوە وەردەگرێت, لە ساتی دەست بەسەرکردنی لایەنی بێهێز, ئەوا لایەنی بەهێز بە هەموو ئەو تایبەتمەندی و جیهانبینییەی کە هەیەتی مامەڵەی لەگەڵدا دەکات, هەوڵ دەدات ڕق و نەخۆشییە دەروونییەکانی بەسەردا بەتاڵ بکات. ئەو لەبەرئەوەی بەشێوەیەکی ناتەندروست پەروەردەکراوە, لەبەرئەوەی بۆ تەنها ساتێك لە جوانی ژیان ڕانەماوە و هەستی بە مرۆڤبوونی مرۆڤ نەکردووە, هەستی بەزەروورەتی بوونی مرۆڤ لەتەك خۆیدا نەکردووە, بۆیە هەموو ئەوانیتر بە دوژمن دەبینێت, ناتوانێت لەگەڵیاندا هەڵبکات, ناتوانێت کەسی خۆش بوێت, هەر بۆیە ناتوانێت مامەڵەیەکی تەندروستانە و مرۆییانە لەگەڵ ئەو کەسە بکات کە دەست بەسەری کردووە, لەبەر ئەو تایبەتمەندیانەی هەیەتی سەربڕین ئاسان دەبێت, چونکە سەربڕین و خۆشویستنی مرۆڤ دوو پڕۆسە و ڕەفتاری دژە یەکن, هەر دووانەیان ڕێگری لەبەردەم یەکتری دەکەن, خۆشویستنی مرۆڤ دەبێتە ڕێگر لەبەردەم توانای سەربڕین, بەپێچەوانەشەوە سەربڕینی مرۆڤ ڕێگرە لەبەردەم خۆشویستن.

سەربڕین لوتکەی هۆڤیگەری مرۆڤە, ئاماژەیە بۆ بەتاڵبوونەوەی مرۆڤ لە مرۆڤایەتی, گوزارشتە لە ئامادەیی ڕقێکی زۆر ئەستوور لە دەروونی مرۆڤ, کەسێك کە هەڵگری ئەو تایبەتمەندیانە بێت ئیدی سەربڕینی مرۆڤ لەلایدا ئاسان دەبێت.

لێرەوە هاوکێشەی گوناهیەکە دەگۆڕێت و دوو سەرە دەبێت, واتا ئیدی تەنها کەسی سەربڕ گوناه نییە بەوەی کارێکی نامرۆییانە دەکات و کەسێك سەردەبڕێت, بەڵکو کەسی سەربڕاویش گوناه دەبێت بەتایبەتی کاتێك دەکەوێتە ژێر ڕەحمی چەقۆکانی سەربڕ و چاوەڕێی سەربڕین دەکات, ئەگەر بەوێناندنێکی هەنوکەیی بیهێنینە پێش چاو چەند ئەستەمە هەزمکردنی ئەو ساتانەی کە "تۆ" کەسی سەربڕاو بزانێت لە ئێستا یا پاش ساتێکیتر سەر دەبڕدرێت و ئەتك دەکرێت, دیسان کارەساتێکی چەندە دەروون هەژێنە کاتێك ببینیت لە پێش تۆدا هاوڕێ یا براکەت سەری بڕدرێت و لەوێشەوە ئیدی سەرەی تۆ دێت و هاوشێوەی ئەو دەتکوژن, لێرەوە لەوە دەچێت لەگەڵ ئەو قسەیەدا کۆك نێینەوە کە دەڵێت "مردنی مرۆڤ غەیبە و کەس نازانێت کەی دەمرێت" ئەی ئەوە نییە لە پێش تۆدا کۆمەڵێك سەردەبڕێن و دەمرن, بە دوای ئەوانیشدا سەرەی تۆ و هاوڕێکانت بۆ سەربڕین و مردن دێت, خۆ ئەو کەسەی دەڵێت پاش دەمێکیتر دەمرم . . مرد, ئەوەی دەیزانی کەمێکیتر سەردەبڕدرێ و دەکوژرێ .. سەربڕاو کوژرا, ئەوەی هەستی کرد چیدی دونیا نابینێ . . نەیبینی, ئەوەی پێشبینی کرد دوای چەند ڕۆژێکیتر پێی دەڵێن شەهید یا خوا لێخۆشبوو . . پێی وترا, کەواتە هەندێکجار مرۆڤ دەزانێت کەی دەمرێت و ئەتك دەکرێت.

سەیرەکە لەوەدایە هەر ئەوانەی پێت دەڵێن "مردنی مرۆڤ غەیبە و کەس نازانێت" ئەوا دێنە مەیدان و دەست دەکەنە چەقۆ و جەستەت لەژێر پێیان دادەنێن و دەستت دەبەستنەوە و ملت دەگرن و سەرت دەبڕن, مەبەست ئەوەی پێت دەڵێت زەمەنی مردنی مرۆڤ زەمەنێکی نادیارە و کەس نازانێت پێت دەڵێت ساتی مردن هاتووە, ئەگەر ئەو قسەیە بۆ "من"ی پەلبەستکراو ناڕاست بێت, ئەوا بۆ سەربڕکار دەمێکە ناڕاستە, چونکە ئەو زووتر دەزانێت لە ئێستادا یا پاش دەمێکیتر سەری "من " دەبڕێت و ئەتکم دەکات.

گوناهی "من"ی سەربڕاو لەوێوە زیاتر دەبێت کاتێك لە سەرەتادا کەس و دەستەی سەربڕکارم فەرامۆش کرد و کردەیەکی ئاساییم بە دیاردە قیزەونە نامرۆییەکانیان "هۆیها/ تێزاب" بەخشی, چونکە کەس و تاقمی سەربڕکار هەمان ئەو کەس و تاقمەیە کە پێش دوێنێ هۆیهای لێکردم, دوێنێش تێزابی پێداکردم و ئیمڕۆش سەری بڕیم, کەواتە گوناهیەکەی "من" لەوێوە دەست پێدەکات کە لە هۆیها بێدەنگ دەبم, چونکە دەستە بۆیە هۆیها دەکات تاوەکو فەزای تێزاب پێداکردن و لەویشەوە فەزای سەربڕین و ئەتککردن دروست بکات, بۆیە بێدەنگبوونی "من" مانای خۆ ئامادەکردنە بۆ سەربڕین.

کاتێك دەسەلات لە هۆیها و تێزاب پێداکردن بێدەنگ بێت, کاتێك هۆیها و ئیهانەکردنی ئافرەتی قبوڵ بێت, دەبێت چاوەڕوانی سەربڕینیش بکات, ئیدی بە بەکوشتچوونی کۆمەڵێك کاراکتەری خۆی نابێت دونیا وێران بکات, نابێت هێستریا بیگرێت, نابێت ڕەشبگیری بکات, ئەو کاتێك لە هۆیها و تێزاب پێداکردن بێدەنگ دەبێت, دەبێت لە سەربڕین و ئەتککردنیش بێدەنگ بێت. کاتێك هۆیها و ئیهانەکردنی ئافرەتی قبوڵ بێت, دەبێت سەربڕین و ئەتککردنی کاراکتەرکانی خۆیشی قبوڵ بێت. کاتێك بە سوتاندنی

بەشێکی جەستەی ئافرەت ڕازی بێت, ئەوا دەبێت بە سەربڕین و ئەتککردنی پیاوەکانی خۆیشی ڕازی بێت. کاتێك سوتاندنی بەشێکی جەستەی کچێکی ئەرخەوانی ورووژێنەر نەبێت و هەڵوەستەی پێ نەکات, ئەوا دەبێت سەربڕینی پیاوەکانیش ورووژێنەر نەبێت و هەڵوەستەی پێ نەکات, ئەگینا جیاوازی چییە لەنێوان ئافرەتێکی دڵشکاو و سوتێنراو, لەگەڵ پیاوێکی سەربڕاو, هەردووانەیان ئەندام و هاوڵاتی ئەو وڵاتەن کە دەسەڵات بەڕێوەی دەبات, دەسەڵات بۆچی بەسەربڕینی چەند کارەکتەرێکی خۆی هێستریا دەیگرێت, کەچی لەبەرچاویدا ڕۆژانە ئافرەت و کچانی ئەو وڵاتە هۆیها و ئیهانە دەکرین و بەشێکی جەستەیان دەسوتێنرێت قسە ناکات؟!!.

بەکورتی کاتێك لەلای دەسەڵاتدا دیاردەی بچوك و پاشماوەکانی هیچ نەبێت و بەهەند هەڵنەگیرێت, ئیدی دەبێت چاوەڕێی دیاردەی گەورەتر و کارەساتی گەورەتر بکات. کە دیاردەگەلێك هەبێت و لە ئەمڕۆدا مەترسی نەبیت بۆ سەر دەسەڵات, دەبێت چاوەڕێی ئەوە بکات لە داهاتوودا دیاردەگەلێك سەرهەڵدەدات ڕاستەوخۆ مەترسی دەبێت بۆ سەری.

بە بۆچوونی من دیاردەی سەربڕین زەنگێکی ترسناك لەگەڵ خۆیدا لێدەدات, ئەویش ئەوەیە دەڵێت تا ئێستا تەنها توانای بەرجەستەکردنی دیاردەی سەربڕینم هەیە, لە داهاتوودا بە ئەگەری بەهێزبوون و لەباربوونی بارودۆخ دیاردەی ترسناکتر دەهێنمە ئاراوە, بۆیە دەبێت ئەوەمان لەبەرچاو بێت کە دەستەو تاقمی دیاردەهێن ئەوانەی دوێنێ "هۆی های/ تێزاب" ئیمرۆش "سەربڕین" یان بەئەنجام گەیاند, ئەوا بەیانی دیاردەگەلێکی گەورەتر و مەترسیدارتر دەهێننە ئاراوە و تەواوی کۆمەڵگاش دەتاسێنن.

بۆ ڕووبەڕووبوونەوە و بەرهەڵستیکردنی ئەو گروپە بە مەبەستی ئەگەری نەهێشتنی کوشتن و سەربڕین و ئەتککردن, دەبێت لە "هۆیها" دەست پێبکەین, بە"تێزاب"دا بڕۆین, ئینجا بە"سەربڕین" کۆتایی پێبهێنین, بۆ ئەوەی ڕێگا لەبەردەم ڕوودانی دیاردە گەورەکان بگرین, ئەوا دەبێت ڕێگا لەبەردەم ڕوودانی دیاردە بچووکەکان بگرین, چونکە دیاردەی بچوك ئەوی گەورە دروست دەکات.

بێگومان هەمووی ئەمانەش لەوێوە بە ئەنجام دەگات کە چاو بۆ کەس و گروپە بێچاوە دیاردەهێنەکان, لە ڕێبەرە ڕۆحییەکانیان وەربگرینەوە, لەگەڵیشیدا گوتاری خۆشەویستی و جوانژیانیان ئاراستە بکەین, دیسان دەسەڵات چاو بە دونیابینی و ڕەفتارەکانی لە بەرامبەر هاوڵاتیان بخشێنێتەوە, لە ساتی دەست درێژکردنە سەریان بەرگریان لێبکات و بیان پارێزێت, ڕێگا نەدات گروپی کۆمەڵایەتی و سیاسی وا لەناو هەناوی کۆمەڵگادا ئامادەییان هەبێت کە مەترسیدارن بۆ سەر ژیانی تاکەکان.

لە ئەنجامگیریەکەی کورت و پوختی ئەو قسانەی سەرەوەدا دەڵێین لەناو ژیانی کۆمەڵایەتی کۆمەڵگادا دیاردەی بچوك ئەوی گەورە دروست دەکات, ئەمەش کاتێك دیاردەکان لە کایەی کۆمەڵایەتی سیاسی بن, هێزێك و گروپێکی کۆمەڵایەتی و سیاسی لە پشتیان بوەستێت و دروستیان بکات. هێز و گروپی پەیوەستدار سەرەتا دیاردەیەکی سادە "هۆیها" دروست دەکات بە بارتەقای هێزی ئامادە, لەگەڵ بەسەرچوونی زەمەندا ئەگەر بارودۆخ بۆ سەرهەڵدانی دیاردەی تازە لەبار بێت, ئەگەر هێزی گروپ زیاتر بێت و لەبەرامبەریشدا دەسەڵاتی بەڕێوەبەری کۆمەڵگا بێدەنگی و بێهەڵوێستی بکات لە دیاردەکە, ڕووبەڕووی مەترسیەکانی نەبێتەوە و بوار بدات گەشە بکات, ئیدی دیاردەی گەورەتر و مەترسیدارتر "تێزاب" پێداکردن سەرهەڵدەدات لەلایەن هەمان گروپەوە, بەهەمان شێوە لە ئامادەیی هەمان بارودۆخی پێشتر دیاردەی گەورەتر و پڕ مەترسیدارتر "سەربڕین" سەرهەڵدەدات, بەمشێوەیە ئەو تێزە دەسەلمێندرێت.

ئۆگستی 2001